

Examen HAVO

2015

tijdvak 1
maandag 18 mei
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis

Bij dit examen hoort een bijlage.

Achter het correctievoorschrift is een aanvulling op het correctievoorschrift opgenomen.

Dit examen bestaat uit 30 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 75 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende historische beschrijvingen hebben te maken met de medische wetenschap en staan in willekeurige volgorde:

- 1 Christiaan Barnard voerde in Kaapstad de eerste geslaagde harttransplantatie uit die door de televisie over de hele wereld bekend werd.
- 2 De Griekse arts Hippocrates legde na onderzoek het verband tussen trommelstokvingers en longaandoeningen en toonde aan dat dit geen straf van de goden was.
- 3 Edward Jenner infecteerde de zoon van zijn tuinman met koepokken om hem immuun te maken voor pokken. Daarmee ontdekte hij het pokkenvaccin, dat in de Britse industriesteden veel arbeiders het leven zou redden.
- 4 Egyptische artsen begonnen na de uitvinding van het schrift hun recepten op te schrijven voor volgende generaties.
- 5 Nicolas Rolin, een rijk lid van de opkomende stedelijke burgerij, stichtte in Beaune (Frankrijk) een hospitaal voor de armen: het *Hôtel-Dieu*.
- 6 William Harvey deed onderzoek naar de bloedsomloop door bij vrijwilligers een ader te openen en leverde daarmee een bijdrage aan de wetenschappelijke revolutie.

- 2p 1 Zet deze beschrijvingen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Prehistorie en oudheid

Gebruik bron 1.

Deze bron past bij verschillende kenmerkende aspecten van de oudheid.

- 4p 2 Noem twee kenmerkende aspecten van de oudheid die bij deze bron passen en geef bij elk kenmerkend aspect een passend voorbeeld uit de bron.

Gebruik bron 1.

Stel: je doet onderzoek naar de militaire krachtsverhouding tussen de Romeinen en de Germanen in het begin van onze jaartelling.

- 2p 3 Leg uit dat je door de achtergrond van de schrijver kunt twifelen aan de betrouwbaarheid van de informatie uit deze bron voor je onderzoek.

De middeleeuwen

Gebruik bron 2.

Uit deze bron blijkt dat in de late middeleeuwen:

- 1 het feodalisme blijft bestaan en
- 2 de militaire organisatie zich heeft aangepast aan de nieuwe economische omstandigheden van die tijd.

2p 4 Toon de juistheid van beide conclusies aan.

Gebruik bron 3.

Deze oorkonde wordt gebruikt in een politiek conflict in de elfde eeuw.

2p 5 Noem:

- dit politieke conflict en
- het argument dat de paus voor zijn standpunt aan deze oorkonde kan ontlelen.

Vroegmoderne tijd

Omstreeks 1500 werd door geleerden openlijk getwijfeld aan de echtheid van de oorkonde in bron 3. Deze twijfel past bij twee kenmerkende aspecten van de zestiende eeuw.

2p 6 Noem deze twee kenmerkende aspecten.

Amerigo Vespucci (1454-1512) maakte in het begin van de zestiende eeuw in opdracht van de koning van Portugal reizen naar Amerika. Vespucci schreef in zijn brieven aan de koning bewust weinig informatie op over de gevolgde routes.

1p 7 Geef hiervoor een handelspolitieke reden.

Tussen de nieuwe wetenschappelijke belangstelling en de Europese expansie in de zestiende eeuw bestond een verband.

4p 8 Licht dit verband toe, door uit te leggen:

- waardoor de nieuwe wetenschappelijke belangstelling de Europese expansie bevorderde en
- waardoor de Europese expansie de wetenschappelijke belangstelling bevorderde.

In 1531 besluit Karel V drie Collaterale Raden in de Nederlanden in te stellen. Dit besluit past bij een kenmerkend aspect van die tijd.

3p 9 Noem dit kenmerkend aspect en geef met het voorbeeld van één Collaterale Raad aan, waardoor dit besluit van Karel V hierbij past.

In de zestiende eeuw kregen de ideeën van Calvijn in de Nederlandse gewesten meer aanhang dan de ideeën van Luther.

- 3p 10 Geef aan:
- welke opvatting Luther had over gehoorzaamheid aan de overheid en
 - welke opvatting Calvijn hierover had en
 - wat dit betekende voor de Opstand.

Willem van Oranje pleitte in het begin van de Opstand voor een andere aanpak van de godsdienstige tegenstellingen in de Nederlanden dan Filips II.

- 1p 11 Geef aan wat de aanpak van Willem van Oranje inhield.

Gebruik bron 4.

Bij deze bron passen twee historische begrippen:

- 1 de Alteratie van Amsterdam en
- 2 de Opstand als burgeroorlog.

- 2p 12 Toon dit voor elk van deze begrippen aan, telkens met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 4.

Stel: je weet niets over de achtergrond van Wouter Jacobsz.

- 1p 13 Geef aan waardoor je uit zijn beschrijving toch kunt opmaken dat hij een rooms-katholieke achtergrond heeft.

Gebruik bron 5.

Bij deze foto van een kerkgebouw in Amsterdam merkt een historicus op, dat 'Ons' Lieve Heer op Solder' de godsdienstpolitiek in de Republiek goed illustreert: er is wel sprake van tolerantie, maar er is geen godsdienstvrijheid.

- 3p 14 Leg dit uit, door aan te geven:
- wat de foto laat zien over de kerkgebouwen van de rooms-katholieken in de Republiek en
 - waardoor hieruit blijkt dat er wel tolerantie is en
 - waardoor hieruit blijkt dat er geen godsdienstvrijheid in de Republiek is.

Tijdens de Franse democratische revolutie worden de voorrechten van de rooms-katholieke kerk in Frankrijk afgeschaft.

- 2p 15 Leg uit dat deze maatregel past bij de idealen van de Verlichting.

Door de tijd heen

Landen voeren regelmatig overleg om samen afspraken te maken. De volgende voorbeelden van overleg staan in willekeurige volgorde:

- 1 In Münster maakten de Spanjaarden afspraken met de Republiek over vrede.
- 2 In Jalta maakten de Geallieerden afspraken over de verdeling van Duitsland na de overwinning.
- 3 In Moskou ondertekenden de Amerikaanse president Nixon en Sovjetpresident Brezjnev SALT I, een verdrag ter vermindering van de kernwapenwedloop.
- 4 In de Spaanse plaats Tordesillas werden na de eerste ontdekkingsreizen afspraken gemaakt over de verdeling van de wereld tussen Spanje en Portugal.
- 5 In Augsburg werd afgesproken dat in het Duitse Rijk de vorst het geloof van zijn onderdanen voortaan bepaalde (*cuius regio eius religio*).
- 6 In Versailles overlegden de Geallieerden over de bepalingen die ze Duitsland wilden opleggen in het Vredesverdrag van Versailles.

2p 16 Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

In 1874 publiceerde de Maastrichtse priester J.H. Wijnen een brochure waarin hij de sterk toegenomen kinderarbeid in zijn stad veroordeelde.

- 3p 17 Toon aan:
- dat de kritiek op kinderarbeid past bij twee kenmerkende aspecten van de moderne tijd en
 - welk verband er bestaat tussen de groeiende aandacht van de rooms-katholiek kerk voor de leef- en werkomstandigheden van de arbeiders en de opkomst van het socialisme.

Gebruik bron 6.

In deze toespraak komen twee motieven voor de Europese bemoeienis met Afrika omstreeks 1880 naar voren.

- 4p 18 Noem die twee motieven en geef per motief aan hoe dit uit de toespraak blijkt.

Bismarck verzette zich omstreeks 1880 tegen overzees imperialisme van Duitsland.

- 2p 19 Leg uit dat dit verzet paste bij het buitenlands beleid dat hij voerde.

Gebruik bron 7.

Uit deze bron worden twee conclusies getrokken:

- 1 Deze weergave van de oorzaken van de revolutie in november 1918 is eenzijdig.
- 2 Met zijn memoires heeft Wilhelm II bijgedragen aan het verzwakken van de Republiek van Weimar.

4p **20** Ondersteun elk van beide conclusies door:

- twee voorbeelden van de eenzijdigheid van zijn beschrijving uit dit fragment te noemen en
- met dit fragment uit te leggen waardoor de memoires van de keizer hebben bijgedragen aan het verzwakken van de Republiek van Weimar.

Gebruik bron 8.

Deze poster wordt door de NSDAP gebruikt in een campagne voor de Rijksdagverkiezingen van 20 mei 1928.

3p **21** Geef aan:

- met een verwijzing naar de poster, welke boodschap de NSDAP met deze poster over wil brengen en
- waardoor deze boodschap op dat moment niet aansloeg bij de Duitse bevolking.

Gebruik bron 9.

Deze redevoering past bij:

- 1 het in praktijk brengen van een totalitaire ideologie en
- 2 de opvatting van Hitler over een Duitse *Volksgemeinschaft*.

2p **22** Toon dit voor beide aan.

De Britse minister-president Neville Chamberlain, die namens Groot-Brittannië had deelgenomen aan de Conferentie van München, vond deze redevoering van Hitler (*zie bron 9*) verontrustend.

2p **23** Leg aan de hand van de opstelling van Chamberlain bij de Conferentie van München uit, waarom hij deze redevoering verontrustend vond.

Gebruik bron 10.

Veel foto's van deze fotograaf zijn gebruikt door de nazipropaganda maar deze foto wordt daarvoor niet geschikt gevonden. Ook de geallieerde propaganda zal deze foto niet willen gebruiken.

2p **24** Geef voor beide partijen aan, waarom zij deze foto niet willen gebruiken.

Historici zijn het niet eens over het beginpunt van de Koude Oorlog.

Drie mogelijke beginpunten zijn:

- 1 de Russische Revolutie
- 2 de atombommen op Hiroshima en Nagasaki
- 3 de afkondiging van de Trumandocctrine.

3p **25** Geef voor de keuze van ieder mogelijk beginpunt een argument.

Gebruik bron 11.

In deze prent geeft tekenaar David Low een mening weer over de verhouding op dat moment tussen de Sovjet-Unie en Oost-Europa.

- 4p **26** Licht dit toe door aan te geven:
- met twee verwijzingen naar de prent, welke mening de tekenaar hier weergeeft over de verhouding op dat moment tussen de Sovjet-Unie en Oost-Europa en
 - zonder bron, welke reden de Sovjet-Unie had om niet deel te nemen aan het Marshallplan.

Gebruik bron 12.

Deze bron kan gezien worden als een voorbeeld van 'McCarthyisme'.

- 4p **27** Licht dit toe door uit te leggen:
- met een verwijzing naar de bron, waardoor dit interview gezien kan worden als een voorbeeld van McCarthyisme en
 - zonder bron, welk verband er bestond tussen het McCarthyisme en de internationale verhoudingen in de periode 1945-1950.

De commissie van anti-Amerikaanse activiteiten van het Huis van Afgevaardigden (*zie bron 12*) heeft veel belangstelling voor filmmakers als Walt Disney.

- 2p **28** Leg uit waarom de commissie een bijzondere belangstelling heeft voor filmmakers.

In een toespraak tot het Europese parlement, waarin hij pleitte voor verdere Europese eenwording, vertelde de Franse president François Mitterand over zijn ervaringen als krijgsgevangene van de Duitsers in de Tweede Wereldoorlog.

- 2p **29** Leg uit welk verband er gezien kan worden tussen de oorlogservaring van Mitterand en de Europese eenwording.

Een gegeven:

Vanaf 30 november 1963 zond het VARA-radioprogramma 'Tijd Voor Teenagers' voor het eerst een top-10 van populaire liedjes uit op basis van een telefonisch onderzoek onder platenwinkels (waar muziek werd verkocht) in heel Nederland.

- 2p **30** Leg uit bij welk kenmerkend aspect van die tijd dit gegeven past.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.